

"Man dør ikke af at komme for en rigsret"

Undervisningsmateriale til samfundsfag;
direkte til brug i din undervisning med
lærervejledning og faglig læsetekst til
eleverne

Af Mette Damgaard Jørgensen, Lektor og Anders Peter Nielsen, lærer og læremiddelforfatter



Lærervejledning

“Man dør ikke af at komme for en rigsret”, sagde tidligere udlændinge- og integrationsminister Inger Støjberg 6. januar 2021, da hun blev stillet ansvarlig for at give en ulovlig instruks om at adskille asylpar, hvor den ene var mindreårig uden det skete på baggrund af individuelle vurderinger. Sagen, der også af nogle medier er beskrevet som barnebrudskommissionen, kan betragtes som et kontroversielt emne, hvor linjerne mellem de diskuterende parter kan være hårdt optrukne og de modstridende holdninger svære at forene. Fordi emnet er kontroversielt og meget omdiskuteret, er det også oplagt at inddrage som et eksempel i undervisningen, fordi det viser, hvordan magtens deling og parlamentarismen fungerer i praksis.

I dette tilfælde kan den eksemplariske undervisning omhandle dels viden om hvad en rigsret er - og viden om eksempelvis magtens deling, parlamentarisme og grundlovssikrede rettigheder og pligter. Her kan du eventuelt lade dig inspirere af de vejledende mål i faghæftet, der er som følger:

- Eleven har viden om det politiske system og beslutningsprocesser i Danmark
- Eleven har viden om demokrati og retsstat fx grundloven
- Eleven kan redegøre for politiske beslutningsprocesser i Danmark og forholdet mellem stat, region og kommune
- Eleven kan diskutere sammenhænge mellem demokrati og retsstat (fx. rettigheder og pligter for borgere i Danmark, borgernes retssikkerhed i et demokrati og menneskerettigheder mv.)

På de næste sider finder du den faglige læsetekst til eleverne.



Hvad er en rigsretssag?



Magtens deling

I Grundlovens §3 står der, at magten skal deles i tre for at forhindre magtmisbrug:

- **Den lovgivende magt:** Folketinget består af 179 personer, der er valgt af danske statsborgere over 18 år. Folketinget har tre store opgaver 1) at behandle og vedtage lovene i Danmark 2) at behandle og vedtage finansloven 3) At føre kontrol med regeringens magtudøvelse
- **Den udøvende magt:** Regeringen består af statsministeren og cirka 20 ministre, der har hvert sit område, han eller hun skal administrere. Det er statsministeren, der bestemmer, hvem der skal være minister for det enkelte område - en minister kan eksempelvis være en undervisningsminister, der sørger for at den lovgivning, der gælder for skolen, bliver omsat til skolerne i Danmark.
- **Den dømmende magt:** Landets domstole sørger for at dømme efter de love, som Folketinget har vedtaget.

I samfundsfag har du måske lært, at den dømmende magt består af tre retsinstanser: Byretten, Landsretten og Højesteret. Det er nemlig de domstole, hvor sager normalt afgøres i Danmark.

Alle sagerne starter i en af de 24 byretter, der findes i landet. Når en dom er afsagt i byretten, så kan enten forsvareren eller anklageren være uenige med dommen. Så kan de anke dommen, hvilket betyder, at de ønsker at få prøvet den igen. Det kan fx være, at forsvareren mener, at den dømte er uskyldig, men det kan også være fordi, at anklageren mener, at straffen er for mild.

Ankes en dom i Byretten, så kan samme sag komme for i Landsretten, som der findes to af i Danmark. I sjældne tilfælde kan forsvarere og anklagere anke afgørelser fra Landsretten og prøve sagen igen i Højesteret.

Kan folketingsmedlemmer straffes?

Ifølge Grundloven har Folketingets medlemmer som udgangspunkt immunitet, hvilket betyder, at de ikke kan få fx bøder for at køre for hurtigt eller anklages for forbrydelser ved de tre domstole, du lige har læst om (medmindre de bliver grebet på fersk gerning). Immuniteten er smart, fordi den gør, at et folketingsmedlem eksempelvis ikke kan blive forfulgt af Regeringen, hvis de ikke er enige i hans eller hendes holdninger - og på den måde er det faktisk en beskyttelse af demokratiet. Men hvad gør man så, hvis de i deres arbejde som ministre gør noget ulovligt?

Er det ulovlige noget "almindeligt" som fx spirituskørsel, så kan de andre medlemmer i Folketinget vælge at sige, at det pågældende folketingsmedlem ikke længere skal være beskyttet af reglerne om immunitet.

En ministers særlige ansvar

I hvert ministerium er der en række medarbejdere, der hjælper ministeren med at lave lovgivningen, svare på spørgsmål fra andre politikere og meget andet. Disse medarbejdere kaldes embedsmænd. Nogle gange sker det, at en minister får sine embedsmænd til at tolke på lovgivningen på en måde, som et flertal i Folketinget er enige om er ulovlig. Det lyder

måske lidt mærkeligt? Men ser vi fx på tilfældet med Inger Støjberg, så sendte embedsmændene i Udlændinge- og Integrationsministeriet en besked ud om, at ægtepar skulle adskilles, hvis den ene af dem var under 18 år. Det ikke er lovligt at adskille ægtepar på den måde ifølge internationale regler.

Når en minister i sjældne tilfælde opfører sig på den måde, så kommer en fjerde domstol i spil: Rigsretten.

Rigsretten blev første gang nævnt i Grundloven i 1849:

§ 5:

En minister straffes, hvis han forsætligt eller af grov uagtsomhed tilsidesætter de pligter, der påhviler ham efter grundloven eller lovgivningen i øvrigt eller efter hans stillings beskaffenhed.

En rigsret kan også komme i spil, hvis en minister har løjet, givet forkerte oplysninger eller ikke har givet vigtige oplysninger videre til resten af Folketinget. Det kan være mens et lovforslag er blevet behandlet, hvor ministeren har skulle fortælle om konsekvenserne af en given lovgivning.

Når ministre træder ved siden af

De fleste gange hvor Folketinget mener, en minister har gjort noget forkert i deres rolle som minister, ender det ikke i rigsretten. Det kan enten ende med en "næse", som man kalder det. Det kan sammenlignes med et gult kort: Det er en advarsel. En minister kan også blive "væltet", hvilket betyder at han eller hun skal stoppe som minister, og at regeringen så må finde en anden. Altså et rødt kort.

Tror en regering, at der er et gult eller rødt kort på vej til deres minister, så kan de også selv udskifte vedkommende. Det skete fx under "minksagen" i 2020, hvor fødevareministeren blev udskiftet af regeringen.

I forbindelse med minksagen mente et flertal i Folketinget dog, at der skete noget så forkert, at de valgte at undersøge om ministeren har

handlet i strid med lovgivningen ved at nedsætte en undersøgelseskommission. En undersøgelseskommission er en gruppe eksperter, der skal undersøge en sag og finde ud af, om der er sket noget ulovligt.

Undersøgelseskommissionens arbejde kan tage mange år om at blive færdigt, men når det er sket, så er det op til medlemmerne i Folketinget at beslutte, om der skal rejses en rigsretssag mod den eller de ministre, der er anklaget. Og det er altså det, der skete med sagen om Inger Støjberg. Denne kommission kaldte man Instrukskommissionen, fordi den skulle undersøge, om Inger Støjbergs instruks om at adskille asylparrene i 2016 var ulovligt. I nogle medier blev kommissionen også kaldt "barnebrudskommissionen" - måske fordi Inger Støjberg selv skrev på de sociale medier: *"I dag begynder barnebrudskommissionen sit arbejde i retten på Frederiksberg"*.

Rigsretten og dens arbejde

En rigsret består af 30 medlemmer, og de sidder 6 år af gangen. De 15 af medlemmerne er højesteretsdommere, mens de 15 andre er valgt af Folketinget. De sidste 15 må ikke sidde i Folketinget samtidigt med, at de er en del af rigsretten.

Umiddelbart skulle man tro, at med al den lovgivning og alle de debatter, hvor ministre skal forklare, fortælle og forsøge at overbevise et flertal i Folketinget om at vedtage deres lovforslag, at medlemmerne i Rigsretten har travlt. Men i siden 1849 har der kun været 5 retssager ved Rigsretten. Den du skal arbejde med om lidt er den seneste og fra 2021, men ellers skal vi helt tilbage til 1995 for at finde en dom i rigsretten. Dengang handlede det også om lovgivning om flygtninge og deres rettigheder.

Mediernes rolle som vagthund

Da medlemmerne af Folketinget skal sætte sig ind i så mange forskellige sager stoler de på, at ministeren og ministerens embedsmænd ikke lyver for dem eller at ministeren enten med vilje eller ved et uheld glemmer at

give dem informationer.

Her spiller medierne en vigtig rolle - og nogle kalder derfor medierne for demokratiets vagthund. Det er nemlig tit journalister, som finder beviser og andet, der viser at en minister har gjort noget forkert. Straffes en minister med en "næse" eller bliver skiftet ud, så stopper mediernes interesse for sagen tit.

Nogle sager er dog så alvorlige, at medierne ikke slipper dem, men bliver ved med at finde kilder, skrive artikler og lave udsendelser om sagen. Det kan også være, at en minister har gjort noget ulovligt, uden et flertal i Folketinget har ment, at der var brug for en rigsretssag. Så bliver medierne ofte også ved med at fremhæve og diskutere, at noget peger på, at ministeren har gjort noget forkert.

Men medierne er som politikerne og vælgerne ikke altid enige, så nogle gange er det kun én avis, der skriver mere om en sag.

Rigsretssagen mod Inger Støjberg

Sagen mod Inger Støjberg er et godt eksempel på, at det kræver et flertal at få en minister enten straffet eller stillet for en rigsret. Støjberg var Udlændinge- og Integrationsminister i Lars Løkke's regering fra 2015 til 2019. Medierne skrev allerede tidligt om den sag, som hun er anklaget for: At adskille flygtningepar, fordi kvinderne var mindreårige, uden at tage stilling til hver enkelte sag.

Men det var først efter regeringsskiftet i 2019, at der kom flertal for at lave en undersøgelseskommission, der skulle undersøge sagens forløb. Da kommissionens arbejde var slut besluttede et stort flertal i Folketinget, at der skulle afholdes en rigsretssag mod Inger Støjberg. Hele 139 medlemmer stemte nemlig for en retssag. 30 medlemmer stemte imod og 10 medlemmer stemte slet ikke.

